

מהות סיפורו של המלך אחאב לדורות

ר' אליאל ברגו בוגר מחזור י"ב

מבוא

אחת התמיהות הגדולות שעולות בפני הקורא בספר מלכים היא מדוע ישנם מלכים שנכתבו עליהם מספר פסוקים וליתר עניינם יש הכוונה ל'ספר דברי הימים למלכי ישראל? להבדיל ממלכים ש'זכו' לכמה פרקים שעוסקים בהם? כשמוסיפים לשאלה הזו את השאלה מי חיבר את ספר מלכים, הדברים דורשים יותר בירור.

את ספר מלכים כתב הנביא ירמיה כפי שמוזכר בתלמוד הבבלי (בבא בתרא ט"ו ע"א), וכאשר יודעים 'שנבואה שהוצרכה לדורות נכתבה' בתנ"ך ואילו נבואה שלא הוצרכה לדורות לא נכתבה בו (מגילה י"ד ע"א), מגלים כי יש משמעות לכך שהנביא ירמיהו הוא זה שכתב את ספר מלכים.

בספר מלכים יש אזכור של התפלגות המלוכה בישראל וגם גלויות. בהסתכלות שטחית הספר יכול להיתפס בעניינו כספר היסטוריה, אך כאשר מעמיקים ומגלים שהמחבר מכווין אותנו ל'ספר דברי הימים למלכי ישראל' במטרה להרחיב שם את קורות חייהם של מלכים שונים סימן שמה שנכתב בספר מלכים הוא בבחינת 'נבואה שניתנה לדורות'.

במאמר זה נסקור את סיפורו של אחאב.

כאשר יש התייחסות בספר מלכים לאחאב מלך ישראל ומקדישים לסיפור קורותיו שישה פרקים - דבר זה אומר דרשני!

נציין את דמותו של אחאב לחובה וזכות כפי שעולה מהמדרשים, התלמודים הירושלמי והבבלי, ספר הזוהר וספרות חז"ל מתקופת הראשונים והאחרונים.

בסוף נציג את השוני ביחס לדמותו של אחאב שבין התלמוד הירושלמי והתלמוד הבבלי ונציע דרך להבנת מהות סיפורו של אחאב דרכו ואת המסר הנובע ממנו לדורות.

פועלו של אחאב

אחאב מולך על ישראל אחר אביו עומרי למשך עשרים ושתים שנה. מתחתן עם איזבל בת אתבעל מלך צידון, עובד עבודה זרה,¹ בונה לאילילים מזבחות ומוסיף להכעיס את ה' מכל מלכי ישראל אשר היו לפניו.

¹ על פי הפשט עבד את הבעל, ואילו על פי המדרשים לא היתה עבודה זרה שלא עסק בה.

בפרק י"ז אליהו הנביא עוצר את הגשמים² ומגיעה בצורת לארץ למשך שלוש שנים. בתום שלוש השנים אליהו הנביא מתבקש מאת ה' לפגוש את אחאב ונקבע מפגש בהר הכרמל שאליו מוזמנים נביאי הבעל והאשרה וכל ישראל על מנת לגלות היכן מצויה האמת - האם אצל האלוקים או אצל הבעל והאשרה?

כאשר אליהו מקדש שם שמים ומוכיח כי אלוקי ישראל אמת, הגשם חוזר לרדת ואחאב שב לביתו ומספר לאשתו על מה שקרה במעמד ואיבל מנסה לנקום באליהו הנביא. בפרק כ' מוזכר שמלך ארם קם על ישראל למלחמה ונעשה לאחאב נס כאשר הוא מצליח להביס את צבאו הרב של מלך ארם, ושנה לאחר מכן מלך ארם עולה שוב על ישראל למלחמה ושוב ה' נותן אותו בידו, אך אחאב מרחם עליו ועקב כך ה' שולח את הנביא על מנת שיוכיח אותו.³

בפרק כ"א אחאב יורד לכרם נבות היזרעאלי ומבקש להחליף או לקנות את כרמו, וכאשר נבות מסרב לכך, איזבל מתערבת ומעלילה עליו עלילת שקר ודינו לסקילה. בעקבות כך אחאב יורד לרשת את כרמו של נבות וה' מבקש מאליהו הנביא ללכת לאחאב ולנבא לו שימות בעוון המעשים שלו. אחאב שומע זאת, חוזר בתשובה וה' מקבל את תשובתו ודוחה את הגזרה מעליו.

בפרק כ"ב, כשלוש שנים אחרי המלחמה האחרונה של ישראל מול ארם, אחאב שואל את יהושפט מלך יהודה אם ירצה לצאת למלחמה איתו כדי להחזיר את רמות הגלעד לשליטתם מידי ארם.

התנאי של המלך יהושפט ליציאה לקרב הוא שאילת ה' אם הם יצליחו בקרב. כאשר הם מוזמנים את כל הנביאים לשמוע את דבר ה' - כל הנביאים אומרים להם בפה אחד שיעלו ויצליחו במלחמה חוץ מנביא אחד, מיכיהו, שמנבא רעות למלחמה. אחאב מחליט לכלוא את מיכיהו ולצאת לקרב מחופש, באותו קרב הוא נפצע ומחליט להישאר עד תום הקרב כאשר לבסוף הוא מת מפצעיו.

² סנהדרין נ"א ע"א: "אלא אמר הקב"ה לאליהו הדין חיאל גבר רבא הוא, איזיל חמי ליה אפין. אמר ליה לינה מיזל, אמר ליה למה, אמר ליה דנא מיזל וינון אמרין מלין דמכעסין לך ולינה יוכל מיסבול, אמר ליה ואין אמרין מילה דמעכסה לי כל מה דאת גזר אנא מקיים. אזל ואשכחון עסיקין בהן קרייא, וישבע יהושע בעת ההיא לאמר, ארור האיש לפני ה' אשר יקום ובנה את העיר הזאת את יריחו... אמר בריך הוא אלקהון דצדיקיא דמקיים מילי דצדיקא. והוה תמן אחאב, אמר לו אחאב, וכי מי גדול ממי, משה או יהושע, אמרין ליה משה. אמר לו בתורתו של משה כתיב השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחיתם להם, ומה כתיב בתריה וחרה אף ה' בכם ועצר השמים ולא יהיה מטר, ולא הינחתי עבודה זרה בעולם שלא עבדתי אותה, וכל טבן ונחמן דאית בעלמא אתון בדרי, מילוי דמשה לא קמן ומילוי דיהושע מקים. אמר לו אליהו אם כדברך חי ה' אלקי ישראל אשר עמדתי לפניו אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי".

³ בתוכחת הנביא נאמר שאחאב יתן את הדין על כך שלא הרג את בן הדד מלך ארם כשה' נתן לו אותו בידו.

אחאב מלך ישראל - לחובה או לזכות?

לאחר הפירוט הרב של סיפורו של המלך אחאב בפרקים י"ז - כ"א מופיע הפסוק (כב, לט):

וַיִּתֵּר דְּבָרֵי אַחְאָב וְכָל אֲשֶׁר עָשָׂה וּבֵית הַשֵּׁן אֲשֶׁר בָּנָה וְכָל הָעָרִים אֲשֶׁר בָּנָה הֲלוֹא
הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל.

מהם יתר הדברים שלא נכנסו לספר מלכים? ומדוע הוצרך פירוט כה רב בפרטים שכן
הוזכרו? מה מנסה מחבר ספר מלכים לרמוז בכך?

יש אזכורים רבים למלכותו ואישיותו של אחאב בספרות חז"ל ובהם ניתן למצוא שני
כיוונים הן לזכות והן לחובה. נציג את ההתייחסויות לחובה וזכות ונעיין בהם.

אחאב מלך ישראל - לחובה

מהגמרא במסכת ברכות (נ"ז ע"ב) למדים כי העצמיות של אחאב היא שלילית כפי שנאמר:
"נתנו רבנן שלשה מלכים הם הרואה דוד בחלום יצפה לחסידות שלמה יצפה לחכמה אחאב
ידאג מן הפורענות".

וכן בנוגע לשכר הניתן לאחאב בעולם הזה מבחינת עושרו⁴ ושה' נשא לו פנים⁵ ודחה ממנו
את הפורענות וזאת בכדי לפרוע את חובו בעולם הבא מפני שאיבד שם את חלקו.⁶ בכדי
להוכיח זאת מהפסוקים הגמרא (סנהדרין ק"ב ע"א) מפרשת את הפסוק "והכרתי לאחאב
משתין בקיר ועצור ועזוב בישראל" - עצור בעולם הזה ועזוב לעולם הבא.

עבודה זרה

על הנאמר (מלכים א טז, לג): "וַיַּעַשׂ אַחְאָב אֶת הָאֲשֶׁרָה וַיֹּסֶף אַחְאָב לַעֲשׂוֹת לְהַכְעִיס אֶת
ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנָיו", אומרת הגמרא שם: "אמר ר' יוחנן
שכתב על דלתות שמרון אחאב כפר באלהי ישראל, לפיכך אין לו חלק באלהי ישראל",
ובהמשך היא מציינת גם את דברי רבי יוחנן "שאין תלם בארץ ישראל שאחאב לא העמיד
עליו עבודת כוכבים והשתחוה לו".

אחאב עבד עבודה זרה ברמה אחרת מקודמיו וכפי שמציין רבי יהודה הלוי בספרו 'הכוזרי'
(ד, יד), שיש הבדל בין סיעתו של ירבעם לבין סיעתו של אחאב בכך שעבודת הבעל שנעשתה

⁴ רש"י על הגמרא במסכת ברכות ס"א ע"ב: "לרשיעי גמורי. העולם הזה שאין להם בעולם הבא כלום
וצריכין ליטול שכרן כאן כגון אחאב שהיה עשיר מאד דקאמר ליה בן הדד כספך וזהבך לי הוא".

⁵ יומא פ"ז ע"א.

⁶ וכן במסכת סנהדרין צ' ע"א נאמר: "שלשה מלכים וארבעה הדיוטות אין להן חלק לעולם הבא שלשה
מלכים ירבעם אחאב ומנשה".

על ידי אחאב היתה עבודה זרה לגמרי ואילו ירבעם וסיעתו עשו במות ופיסלו עגלים על מנת להסית את העם ממלכות רחבעם אך ימשיכו לעבוד את ה' דרכם.

על הפסוק בדברי הימים ב' (כב, ט): "וַיִּבְקֹשׁ אֶת אֲחִיזָהוּ וַיִּלְכְּדוּהוּ וְהוּא מִתְחַבֵּא בְּשִׁמְרוֹן" דורשת שם הגמרא: "אמר ר' לוי: היה קודר אזכרות וכותב עבודה זרה תחתיהן", כלומר אחאב היה חותך ומוציא בהיחבא את אזכרות שם ה' הכתובות בספר התורה ובמקומם היה כותב שם של עבודה זרה.

בנוסף, כאשר חז"ל מציינים את סיבת חורבן הארץ (גיטין פ"ח ע"א) הם מונים את אחאב כאחד המלכים שהוא ובית דינו עבדו עבודה זרה ועוד שמעשיו ה'קלים' היו שווים ערך למעשיו החמורים של ירבעם (סנהדרין ק"ב ע"ב).

ממקורות אלו ניתן להבחין שאחאב מוזכר בחומרה רבה לעבודה זרה שעבד בארץ ישראל וכפי שציין זאת הרמב"ם בספרו 'משנה תורה' (הלכות עבודה זרה פ"ב ה"ד):

מצות עבודת כוכבים כנגד המצות כולן היא שנאמר וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות וגו' ומפי השמועה למדו שבעבודת כוכבים הכתוב מדבר הא למדת שכל המודה בעבודת כוכבים כופר בכל התורה כולה ובכל הנביאים ובכל מה שנצטוו הנביאים מאדם ועד סוף העולם שנאמר מן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם וכל הכופר בעבודת כוכבים מודה בכל התורה כולה ובכל הנביאים ובכל מה שנצטוו הנביאים מאדם ועד סוף העולם והוא עיקר כל המצות כולן.

מעשים אשר לא יעשו

את המפגש של אליהו הנביא ואחאב בפסוק במלכים א' (יז, א): "וַיֵּאמֶר אֱלֹהֵי הַתְּשֻׁבִי מִתְּשֻׁבֵי גִלְעָד אֶל אַחְאָב, מִי ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עֲמַדְתִּי לְפָנָיו אִם יִהְיֶה הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה טַל וּמָטָר כִּי אִם לֹפִי דְבָרִי", מקשרים חז"ל בגמרא בסנהדרין (קיי"ג ע"א) עם הפסוק האחרון בפרק הקודם, אזכור חיאל בית האלי שבנה את העיר יריחו וקללת יהושע שהתקיימה בו. השאלה שעולה היא מדוע הנתון של בניית יריחו על ידי חיאל בית האלי כל כך חשוב בכדי להזכירו בנביא ולא לכותבו בספר אחר כיספר דברי הימים למלכי ישראל?

האברבנאל⁷ מסביר כי נתון זה הוזכר דווקא כאן כדי להוכיח את רשעתו של אחאב בראשית סיפורו, שאף על פי שראה את קללתו של יהושע מתקיימת בחייו - כפר באלקי ישראל והוסיף לעשות רע בכל יום שעובר.

⁷ האברבנאל על מלכים טז, לד: "והגיד הכתוב שהיה רשעת אחאב ועזותו כל כך שבימיו בנה חיאל בית האלי את יריחו, ונתאמת מה שקלל יהושע על בנינו, כי כאשר יסדה מת אבירם בכורו, וכאשר הציב

עובדיה הצדיק, הנמנה מבאי ביתו של אחאב, "היה ירא ה' מאד" (שם יח, ג). הגמרא בסנהדרין (ל"ט ע"ב) עושה השוואה בין ביתו של פוטיפר כשיוסף היה שם לבין ביתו של אחאב כשעובדיה שם ומסבירה שאף על פי שעובדיה היה צדיק אין מקום להראות סימן ברכה בביתו של אחאב - כנראה מפני מעשיו הרעים.⁸

בנוסף, הזוהר הקדוש (וישב רע"ז) מציין את הקושי בסוגיית 'כרם נבות' כאשר באמת הדין של משפט המלך הוא שהמלך יכול לקחת שדות מהעם אז מדוע נאמרה תוכחת הנביא "הרצחת וגם ירשת"?

התשובה לכך נמצאת במילים עצמן - 'הרצחת וגם ירשת'. אחאב היה צריך לעשות את הדין לגבי הכרם ביושר אך הוא בחר להשיגו ברצח ומרמה.

כפי שראינו, מעשיו של אחאב היו שלילים הן מצד היושר והן מצד הבחירה ברע על אף המציאות שמתגלה מול עיניו.

יחסי אחאב ואיזבל

בדרך כלל כשהמקרא מציין את נשות המלך אין להן התייחסות רבה והן אינן דומיננטיות, אך בסיפורו של אחאב אין זה כך.

אחאב נושא לאישה את איזבל בת אתבעל מלך צידונים על אף שהיא לא מתגיירת והיא מושכת אותו לעבוד עבודה זרה.

איזבל תופסת מקום מאוד מרכזי בסיפורו של אחאב ואנו מוצאים את עמדתה התקיפה במקומות שהיא רוצה להכווין את המלוכה וכשהיא מרגישה שבעלה המלך מגלה חולשה ובלבול כגון: בעת הריגת נביאי ה' (מלכים א' יח), המרדף אחר אליהו הנביא כאשר הרג את נביאי הבעל לאחר המעמד הגדול של קידוש ה' בכרמל (שם) וכן בעלילת השקר שהעלילה על נבות הזרעאלי (שם טז).

אחאב הולך אחר אישתו ומושפע מנוכחותה ועקב כך נגרר אחריה והתוצאה היא שלילית וכפי שדורשת הגמרא (בבא מציעא נ"ט ע"א):

דלתיה מת בנו הצעיר והאמצעיים מתו באמצע, באופן שנתקיים דבר השם אשר דבר ביד יהושע בן נון על בנין יריחה בבכורו יסדנה ובצעירו יסגור דלתיה. ונקרא בית האלי... הנה ספר זה בכאן להעיר על רשעת אחאב וקושי לבבו, שאף על פי ששמע דבר מתמיה כזה, שהיה מורה כי יש אלקים שופטים בארץ ולא יחזיק ביד מרעים, לא התעורר ולא שת לבו גם לזה לירא את ה', אבל שקד על חטאתיו והוסיף עליהם רק רע כל היום".

⁸ לכאורה גמרא זאת סותרת את הגמרא שצינו לעייל בעניין העשירות של אחאב. ניתן ליישב זאת בשני תירוצים: האחד שהעשירות שהיתה לאחאב היה בכספי האוצרות של המלוכה ואין הכוונה לכספו הפרטי. והשני שאומנם אחאב היה בעל ממון רב אך הברכה לא היתה שרויה בכספו.

אמר רב כל ההולך בעצת אשתו נופל בגיהנם שנאמר רק לא היה כאחאב אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה' אשר הסתה אותו איזבל אשתו.

אחאב מלך ישראל - לזכות

מעשיו

הגמרא (סנהדרין ק"ב ע"ב) מתארת את אחאב כאדם ותרן בממונו ומפני שאחאב היה מהנה תלמידי חכמים מנכסיו כיפרו לו חצי מעוונותיו. המהר"ל (חידושי אגדות שם) מוסיף ומבאר שבעקבות כך שהאדם נותן לתלמידי חכמים הנאה מנכסיו, הוא והחכם נהפכים לאחד, כי האדם מחובר בגופו אל השכל ונחשב לאחאב כחצי זכאי מפני שזה חלקם של התלמידים החכמים.

בנוסף, לאחאב היתה אכפתיות כלפי עמו, כפי שניתן לראות בזה שהוא בעצמו יוצא עם עובדיה לחפש מים לעם ולא שולח שליחים בשמו לכך כפי שנאמר (מלאים א' יח, ה-ו):
 "וַיֹּאמֶר אַחְאָב אֶל עֲבָדָיו לֵךְ בְּאֶרֶץ אֵל כָּל מַעֲיָנֵי הַמַּיִם וְאֶל כָּל הַנְּחָלִים אוֹלֵי נְמֻצָא חָצִיר וַיִּנְחָה סוּס וַפָּרָד וְלֹא נִכְרִית מִהַבְּהֵמָה וַיִּחַלְקוּ לָהֶם אֶת הָאֶרֶץ לְעֵבֶר בָּהּ. אַחְאָב הֵלֵךְ בְּדָרֶךְ אֶחָד לְבָדוֹ וְעֲבָדָיו הֵלֵךְ בְּדָרֶךְ אֶחָד לְבָדוֹ".

בעצם אהבה שבאה לידי ביטוי באכפתיות כמו שאמר הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל ב'מספד בירושלים'⁹:

והנה התכונה של החיבה הלאומית נתגלתה באחאב, שחיבב מאוד את ישראל ואחז מעשה אבותיו שהוסיף עיר אחת בארץ ישראל, ודורשי רשומות אמרו: כולם באים לחיי העולם הבא - 'לי גלעד' זה אחאב שנפל בגלעד, שהיה מעמיד פנים במלחמה גם אחרי שנחתו בו חצים כדי שלא להבעית את ישראל, אומץ רוח כזה בה מאהבה יתרה ונפלאה.

כמו כן, מעיון בפשט הפסוקים ניתן להבחין כי יש פעמים שאחאב מוזכר בשם 'אחאב' ויש פעמים שהוא מוזכר בשם 'מלך ישראל'. בכל עת שבה מופיע אחאב כאדם פרטי או גם כמלך אך בתור בעלה של איזבל או שלא בהקשר לענייני המלוכה הוא נקרא 'אחאב', ואילו בעסקיו בעניינים הכלכליים של ממלכת ישראל או כאשר יוצא לקרב ממניעים לאומיים ואין לו מניע אישי ויש בו מסירות נפש לתפקיד אז הוא נקרא בשם 'מלך ישראל'.

⁹ 'המספד בירושלים' הוא הספד שנשא הרב קוק בעת פטירת הד"ר בנימין זאב הרצל, כ' תמוז תרס"ד, נדפס לראשונה ביסיני כרך מז, עמ' של-שלא.

עוד ניתן להבחין שבשתי המלחמות שהיו למלכות ישראל מול בן הדד מלך ארם היתה לעם ישראל סיעתא דשמיא גדולה ואת זה תולין חז"ל (רוירושלמי פאה פ"ד ה"ב) בדלטוריא (לשון הרע) שלא היתה מצויה בצבאו של אחאב, בשונה מצבאו של שאול:

אבל דורו של אחאב עובדי עבודה זרה היו, ועל ידי שלא היה להן דילטורין היו יורדים למלחמה ונוצחין, הוא שעובדיה אמר לאליהו, הלא הוגד לאדוני אשר עשיתי בהרוג איזבל את נביאי ה' וגו' ואכלכלם לחם ומים... ואליהו מכריז בהר הכרמל אני נותרתי נביא לבדי לה', וכל עמא ידעין ולא מפרסמין למלכא.

כפי שעובדיה מצליח להחביא את נביאי ה' כך גם ניתן לשים לב שאחאב במשך שלוש שנים לא מצליח לתפוס את אליהו הנביא כאשר הוא מסתתר אצל האישה האלמנה ב'צרפתה' מפני שכנראה שאף אחד לא מלשין עליו.

ומסכם הי"ד רמ"ה' (סנהדרין ק"ג ע"ב) כי למלכי ישראל, על אף מעשיהם הרעים, היו שלוש נקודות זכות עקריות: השתדלו בהצלת נפשות, נלחמו מלחמת חובה ונצטערו בצערן של ישראל.

מעשיו של אחאב מוזכרים לשבח גם בתשובה לשאלת הגמרא (סנהדרין ק"א ע"ב) מדוע זכה אחאב למלוך עשרים ושתים שנה? שהרי כבר ב'משפט המלך' אשר אמר שמואל לעם נאמר כי מלכות שלא תלך בדרך ה' לא תשרוד:¹⁰

אמר רבי יוחנן מפני מה זכה אחאב למלכות כ"ב שנה מפני שכיבד את התורה שניתנה בכ"ב אותיות שנאמר 'וישלח מלאכים אל אחאב מלך ישראל העירה ויאמר לו כה אמר בן הדד כספך וזהבך לי הוא ונשיך ובניך הטובים לי הם כי אם כעת מחר אשלח את עבדי אליך וחפשו את ביתך ואת בתי עבדיך והיה כל מחמד עיניך ישימו בידם ולקחו ויאמר למלאכי בן הדד אמרו לאדוני המלך כל אשר שלחת [אל עבדך] בראשונה אעשה והדבר הזה לא אוכל לעשותי מאי 'מחמד עיניך' לאו ס"ת דילמא עבודת כוכבים לא ס"ד דכתיב ויאמרו אליו כל הזקנים וכל העם (לא תאבה ולא תשמע) ודילמא סבי דבהתא הוו מי לא כתיב ויישר הדבר בעיני אבשלום (והזקנים) [ובעיני כל זקני ישראל] ואמר רב יוסף סבי דבהתא התם לא כתיב וכל העם הכא כתיב וכל העם דאי אפשר דלא הוו בהון צדיקי.

¹⁰ שמואל א, יב, כד-כה: "אֲדָךְ יִרְאוּ אֶת ה' וְעַבְדֶּיךָם אֹתוֹ בְּאֵמֶת בְּכָל לְבַבְכֶם כִּי יָאוּ אֶת אֲשֶׁר הִגְדַל עִמָּכֶם. וְאִם הִרְעוּ תִרְעוּ גַם אַתֶּם גַּם מִלִּפְנֵי ה'." [http://www.doron.org.il/](#)

כשבן הדד מלך ארם שולח שליחים לאחאב לבזוז את ארמונו, אחאב לא מתנגד. אך כאשר הוא מבקש לקחת את ספר התורה אחאב מתייעץ עם זקני ישראל, ומחליט לסרב לבקשתם. במעשיו הוא מכבד את התורה ומקדש את שם ה', ובכך זכה למלכות של עשרים ושתים שנה, כנגד עשרים ושתים אותיות שנתנה בהן התורה.

התייחסות מעניינת נוספת לדמותו של אחאב ביחס למעשיו יש בירושלמי (סנהדרין נ"א) בענין קשירת קשר ברצח נבות. וכך מופיע:

ר' לוי עבד דרש הדין קרייא אשיתא ירחין לגנאי, רק לא היה כאחאב אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה', אתא (אחאב) לגבי בליליא, אמר ליה מה חטית לך ומה סרחית קדמך, אית לך רישיה דפסיקא ולית לך סופיה, אשר הסיתה אותו איזבל אשתו, עבד דרש ליה שיתא ירחין לשבח.

רבי לוי דרש במשך שישה חודשים את אחאב לגנאי ואז אחאב התגלה אליו בחלום ושאל אותו 'במה חטאתי לך שאתה דורש אותי לגנאי? אתה יודע את תחילת הפסוק טוב אך את סופו אתה לא יודע? שנאמר "אשר הסיתה אותו איזבל אשתו", עקב כך רבי לוי דרש את אחאב לשבח במשך שישה חודשים נוספים.

מדיניות הפנים של אחאב מבחינה כלכלית

הגמרא במסכת מגילה (י"ג ע"א) מציינת שמלכותו של אחאב היתה שקולה מבחינת גודלה כמלכותו של אחשורוש ונבוכדנצר:

תנו רבנן שלשה מלכו בכיפה ואלו הן אחאב ואחשורוש ונבוכדנצר. אחאב דכתיב חי ה' אלהיך אם יש גוי וממלכה אשר לא שלח אדוני שם לבקשך וגוי ואי לא דהוה מליך עליהו היכי מצי משבע להו.

מתוך שדרש לחפש בכל העמים ובכל הממלכות מכאן שהיה שולט גם בהם או שכרת עימם בריתות, וכן 'בילקוט שמעוני' (מלכים א' טז, רז): "אמרו לא היה עשיר כאחאב בן עומרי ומאתים שלושים ושנים מלכים עבדו אותו". בנוסף, אחאב גם בנה את הארץ ועסק בישוב ארץ ישראל שנאמר (מלכים א' כב, לט): "וכל אשר עשה ובית השן אשר בנה וכל הערים אשר בנה הלוא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי ישראל".

תשובה

במקרא וגם בספרות החז"לית מופיע שאחאב חזר פעמיים בתשובה. הפעם הראשונה היתה במעמד הכרמל. לאחר שאליהו הנביא מנצח את נביאי הבעל ומוציא אותם להורג, אליהו מתפלל על הגשם וכאשר הנער מדווה לאליהו שיש ענן קטן בדרך הוא מבקש מנערו שיגיד לאחאב לצאת לדרך שהגשם לא יעכב אותו, אחאב יוצא לכיוון עמק יזרעאל ואז נאמר (מלכים א' יח, מו): "וַיֵּד ה' הִיְתָה אֶל אֱלֹהֵיוּ וַיִּשְׁנֶס מִתְּנִיּוּ וַיִּרְץ לִפְנֵי אַחְאָב עַד בְּאֶכָהּ? וַיִּרְעָאֲלָהּ". המלבי"ם מסביר את המילה 'וישנס' שאליהו כיבד את אחאב כמלך, כי הוא שב בתשובה באותה שעה וחשב לקרבו לעבודת ה'. הפעם השניה היתה כאשר אליהו הנביא ניגש לאחאב ומוכיח אותו על ירושת כרם נבות במרמה: "וַיְהִי כְשָׁמַע אַחְאָב אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּקְרַע בְּגָדָיו וַיִּשָּׁם שָׁק עַל בְּשָׂרוֹ וַיִּצְוֶם וַיִּשְׁכַּב בַּשָּׁק וַיִּהְיֶה אֵט". חז"ל דורשים את מעשיו של אחאב כתשובה גמורה¹¹ שדחתה מעליו את הפורענות, שהיתה בה תענית (שלוש¹² או לתשע¹³ שעות), תפילה, לימוד תורה ואף מלקות¹⁴ ארבעים שלוש פעמים ביום. כתשובה לשאלה מדוע שלוש שנים בן הדד מלך ארם לא קם על ישראל למלחמה נמצא בירושלמי (סוטה ט"ו):

יש זכות שתולה שלש שנים מאחאב, וישבו שלש שנים אין מלחמה בין ארם ובין ישראל, אמר רבי יוסי נאמר כל אותן שנים עשר חדש היה עסוק במצות, וכל אותן שתי שנים היה עסוק בתורה, ויידא אמרה דא, וישבו שלש שנים אין מלחמה בין ארם ובין ישראל.

¹¹ פרקי דרבי אליעזר פרק מג: "תדע לך כח הצדקה והתשובה, בא וראה מאחאב מלך ישראל שעשה תשובה גדולה, שגזל וחמס ורצח, שנאמר (מלכים א' כ"א) הרצחת וגם ירשת, ושלח וקרא ליהושפט מלך יהודה וכו' ובצום ובתפלה היה משכים ומעריב לפני הקב"ה, והיה עוסק בתורה כל ימיו ולא חזר למעשיו הרעים עוד, ונרצית תשובתו, שנאמר הראית כי נכנע אחאב מלפניי".

¹² תלמוד ירושלמי, סנהדרין נ"א ע"א: "כיון ששמע כן התחיל בוכה, הדא הוא דכתיב ויהי כשמע אחאב את הדברים האלה ויקרע את בגדיו, וישם שק על בשרו ויצום וישכב בשק ויהלך אט. כמה נתענה, שלשה שעות נתענה, אם היה למוד לוכל בשלש אכל בשש, אם למד לוכל בשש אכל בתשע. ויהלך אט, מהו אט, רבי יהושע בן לוי אמר שהיה מהלך יחף. כתיב ויהי דבר ה' אל אליהו התשבי לאמר, הראית כי נכנע אחאב מלפני, אמר הקב"ה לאליהו, ראה מנה טובה שנתתי בעולמי, אדם חוטא לפני כמה ועושה תשובה ואני מקבלו, הדא הוא דכתיב, הראית כי נכנע אחאב מלפני, חמית אחאב עבד תשובה, יען כי נכנע אחאב מלפני לא אביא הרעה בימיו, בימי בנו אביא הרעה על ביתו".

¹³ תלמוד בבלי, תענית כ"ה ע"ב: "שכן מצינו באחאב מלך ישראל שהתענה מתשע שעות ולמעלה שנאמר הראית כי נכנע אחאב וגו'".

¹⁴ ילקוט שמעוני על מלכים א כא, רכב.

אחאב ישב ועסק בקיום מצוות ולימוד תורה בשלושת השנים הללו ולכן לא היתה בהם מלחמה בין ארם ובין ישראל, וכפי שאומרת הגמרא בשבת (נ"ה ע"א) "אין ייסורים בלא עוון" - ברגע שבטל העוון בטלים הייסורים.

גם הרמב"ם (הלכות רוצח ושמירת הנפש פ"ד ה"ט) מתייחס לתשובתו של אחאב:

צא ולמד מאחאב עובד עבודה זרה שהרי נאמר בו רק לא היה כאחאב וכשנסדרו עונותיו וזכויותיו לפני אלקי הרוחות לא נמצא עון שחייבו כלייה ולא היה שם דבר אחר ששקול כנגדו אלא דמי נבות.

ומסביר שתשובתו היתה כל כך חזקה שבחישוב העוונות לעומת הזכויות שלו לא היה שום עוון שיכל להביאו למיתה פרט לרצח נבות וזאת על אף חטאיו שהוזכרו לעיל.

אחאב ומשיח בן יוסף

ההספד שציינו לעיל נאמר בהשראת הפסוק בזכריה (יב, יא): "בַּיּוֹם הַהוּא, יִגְדַל הַמְּסֻפָּד בִּירוּשָׁלַם כְּמִסְפַּד הַדְּרָמוֹן בְּבִקְעַת מְגִדוֹן". וביאור יונתן בן עוזיאל: "בעדנא ההיא יסגי מספדא בירושלים כמספדא דאחאב בר עמרי די קטל יתיה הדדרמון בר טברמון, וכמספד יאשיה בר אמון די קטל יתיה פרעה חגירא בבקעת מגדון", כלומר לדעת יונתן בן עוזיאל הנביא זכריה השווה את אחאב ליאשיהו.

בהמשך המספד מציין הרב שעל כל שבחיו של אחאב באהבת העם, הוא לא הכיר את ערכה של תורה וקדושת ה' יתברך שבזה נמצא כל היתרון של עם ישראל. להבדיל מיאשיהו שהגביר את הצד הרוחני עד שלא היה דומה לו בכל המלכים, ומדברים אלו מסביר הרב שבאחאב היתה את הנקודה של משיח בן יוסף וביאשיהו היה את הכח של משיח בן דוד.¹⁵

סיפורו של המלך אחאב לדורות - השוני שבין התפיסות של התלמודים

הבבלי והירושלמי

ראינו מקורות רבים שדנים את אחאב לחובה ומנגד מקורות רבים שמחפשים צדדים של זכות באישיותו ובמעשיו של אחאב. בתלמוד הבבלי רוב המקורות שדנים באחאב הם לחובה (ומעט לזכות), להבדיל מהתלמוד הירושלמי שרוב המקורות מחפשים נקודות של

¹⁵ משיח בן יוסף מגלה בעם את מעלתם של ישראל מצד עצמם ואילו משיח בן דוד מגלה את גדולתם של ישראל מצד התבטלותם כלפי מעלה בחיים מלאים של תורה ומצוות. ליתר עיון והרחבה ראה 'מי מרוס' כרך ו עמוד מז- מט.

זכות (ומעט לחובה). והשאלה היא מדוע? מדוע בירושלמי מחפשים את הזכות ואילו בבבלי נותנים יותר דגש על החובה?

נראה שהתשובה לכך מסתכמת במאפייני התלמודים.

התלמוד הבבלי כשמו כן הוא, תורת בבל - תורה גלותית, 'מאז שגלו ישראל שכינה עימה' (מגילה כ"ט ע"א) וימיו שחרב בית המקדש אין לו לקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה' (ברכות ח' ע"א), ועל כן ההסתכלות על אישיותו של אחאב תהיה בראשונה על קיום המצוות של בין אדם למקום וברובד ההלכתי המצטמצם לכותלי בית המדרש, לעומת התלמוד הירושלמי, תלמודה של ארץ ישראל, תלמוד שמבטא לאומיות, אחדות חברתית התייחסות לרשות הרבים של העם ושל המדינה¹⁶ ועל כן יש יותר התייחסות ודגש למעשיי הלאומיים של אחאב כלפי העם ומלכותו.

נחזור לשאלתנו בראשית המאמר - מדוע ראה לנכון הנביא ירמיהו להכניס לספר מלכים פירוט כה נרחב לגבי אחאב ביחס למלכים אחרים?

אפשר לומר שספר מלכים הוא ספר שבעיקרו מבטא את המלוכה בישראל, כאשר קרוב לאלפים שנה שאנו נמצאים במציאות גלותית אנו עלולים לשכוח מאין בנו ולאן אנו הולכים, איזו מלכות היתה לנו ולאן אנו שואפים. כאשר עם ישראל חזר לארץ ישראל לאחר שנות הגלות, הקמנו מדינה וצבא, פתחנו כלכלה וכו' בתקווה ובשאיפה לכוון מלכות בית דוד כדברי הנביאים. אך כמו בעבר כך גם היום, התרבות החיצונית משפיעה על יהדותנו והדרך לא קלה כפי שציפינו. תנועת 'ההשכלה' הכתה בעם ישראל מבחינה רוחנית והאבדות הן רבות.

בעקבות כך אנו צריכים לדעת לנתב בין פסול לכשר ובין אסור למותר דווקא כשלא כולם הולכים בדרך התורה, וכך גם בתקומת מלכות ישראל בארץ ישראל אשר מדינתנו אשר היא 'יסוד כסא ה' בעולם' כפי שכתב הרב קוק זצ"ל (אורות ישראל ו, ז):

אין המדינה האושר העליון של האדם. זה ניתן להאמר במדינה רגילה, שאינה עולה לערך יותר גדול מחברת אחריות גדולה, שנשארו המוני האידאות, שהן עטרת החיים של האנושיות, מרחפים ממעל לה, ואינם נוגעים בה. מה שאין כן מדינה שהיא ביסודה אידיאלית, שחקוק בהויתה תוכן האידיאלי היותר עליון שהוא באמת האושר היותר גדול של היחיד. מדינה זו היא באמת היותר עליונה בסולם האושר, ומדינה זו היא מדינתנו, מדינת ישראל, יסוד כסא ד' בעולם, שכל חפצה הוא שיהיה ד' אחד ושמו אחד, שזהו באמת האושר היותר עליון. אמת,

¹⁶ להמשך עיון והרחבה ראה בספר 'אורות הירושלמי', תשי"ע.

שאושר נשגב זה צריך הוא לביאור ארוך כדי להעלות אורו בימי חושך, אבל לא מפני זה יחדל מלהיות האושר היותר גדול.

אנו צריכים לדעת לגלות את האור דווקא בעת חזרתנו לארצנו ונסיון הקמת מלכות בית דוד ובניין בית המקדש בארצנו, וכפי שראינו לעיל אחאב הושווה למשיח בן יוסף אשר מטרתו לבסס את החומר בבניין הארץ ובאחדות העם ואל לנו לקפוץ את ידינו מהדרך שהקב"ה מוליך אותנו כי כבר נאמר (ישעיהו נה, ח): "כִּי לֹא מִחֲשָׁבוֹתַי מִחֲשָׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא דַרְכֵיכֶם דַּרְכֵי נְאֻם ה'".

אליהו הנביא ומלכות אחאב

במהלך המאמר התמקדנו בדמותו של המלך אחאב, אך בכדי להבין את הלקחים העולים מהנביא עלינו להתייחס לדמותו של אליהו הנביא ביחסו לחטאים במלכות אחאב. כפי שצינו לעיל, אליהו הנביא גוזר בצורת על עם ישראל בעקבות הויכוח שלו עם אחאב. אליהו הנביא מנסה לקנא לה' ועוצר את הגשמים אך ה' מנסה במספר דרכים להראות לו שהצער של עם ישראל עליו חזק ממעשיהם הרעים.

בתחילה נעשה נס לאליהו הנביא כאשר הוא מסתתר במערה והעורבים מביאים לו לחם ובשר בוקר וערב ומן הנחל הוא שתה עד שהתייבש בגלל הבצורת.

בגמרא בסנהדרין (ק"ג ע"א) מבארים את מה שמעבר לפשט: "ויהי מקץ ימים וייבש הנחל כי לא היה גשם בארץ, כיון דחזא דאיכא צערא בעלמא כתיב ויהי דבר ה' אליו לאמר קום לך צרפתה". כאשר ראה הקב"ה שיש צער בעולם ואין אליהו מתייחס לכך ביקש ממנו לקום וללכת לאישה האלמנה בצרפתה וזאת בכדי שה' יוכל לקבל את מפתח הגשמים¹⁷ בחזרה כי אין אפשרות לאדם להחזיק בשתי מפתחות בו זמנית, בכך שאליהו הנביא יצטרך את מפתח של תחית המתים כאשר בנה של האלמנה ימות והוא יבקש להחיותו והוא יאלץ להחזיר את מפתח הגשמים וה' יחזיר את ירידת הגשם.

בהמשך אליהו הנביא רץ לפני מרכבת אחאב מלך ישראל כנסיון לקרבו לעבודת ה' כשרק לפני כמה רגעים התווכח איתו על יחוד ה' בעולם, אך כאשר איזבל זוממת להורגו אליהו מקנא לה' על שנשאר לבדו ואילו ה' מבקש להראות לו בנבואה דרך אחרת בהסתכלות על המציאות, לא פעם אחת אלא פעמים (מלכים א' יט, ט-יד):

¹⁷ תענית ב' ע"א: "אמר רבי יוחנן: ג' מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח, ואלו הן: מפתח של גשמים, ומפתח של חיה, ומפתח של תחית המתים".

וַיָּבֹא שָׁם אֶל הַמְּעָרָה וַיִּלְךָ שָׁם וְהִנֵּה דָבָר ה' אֱלֹהֵי וַיֹּאמֶר לוֹ מַה לָּךְ פֶּה אֲלִיָּהוּ. וַיֹּאמֶר קִנְאָה קִנְאָתִי לַה' אֱלֹהֵי צַבָּאוֹת כִּי עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרְסוּ וְאֶת נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בְּחָרֵב וְאוֹתֶיךָ אֲנִי לְבַדִּי וַיִּבְקְשׁוּ אֶת נַפְשֵׁי לְקַחְתָּהּ. וַיֹּאמֶר צֵא וְעַמְדָּתָ בְּהָר לְפָנַי ה' וְהִנֵּה ה' עֹבֵר וְרוּחַ גְּדוֹלָה וְחֹזֶק מְפָרֵק הָרִים וּמְשַׁבֵּר סְלָעִים לְפָנַי ה' לֹא בְרוּחַ ה' וְאֶחָר הָרוּחַ רָעַשׁ לֹא בְרָעַשׁ ה'. וְאֶחָר הָרָעַשׁ אֵשׁ לֹא בָאֵשׁ ה' וְאֶחָר הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה דָּקָה. וַיְהִי כְשִׁמְעַ אֲלִיָּהוּ וַיִּלְט פָּנָיו בְּאֲדָרְתוֹ וַיֵּצֵא וַיַּעֲמֹד פְּתַח הַמְּעָרָה וְהִנֵּה אֱלֹהֵי קוֹל וַיֹּאמֶר מַה לָּךְ פֶּה אֲלִיָּהוּ. וַיֹּאמֶר קִנְאָה קִנְאָתִי לַה' אֱלֹהֵי צַבָּאוֹת כִּי עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרְסוּ וְאֶת נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בְּחָרֵב וְאוֹתֶיךָ אֲנִי לְבַדִּי וַיִּבְקְשׁוּ אֶת נַפְשֵׁי לְקַחְתָּהּ.

ה' מבקש¹⁸ מאלהו שיבקש על עם ישראל רחמים ולא יקנא לשמו מפני שאהבת ה' לבניו עולה אף על חטאים מצויים כי להם יש תיקון, וזה כשחוזרים בתשובה כפי שאחאב חזר בתשובה והסיר מעליו את הפורענות.

ובאותו הקשר, חז"ל מציינים שאלהו ברח למערה שהיא "נקרת הצור" שבהר סיני,¹⁹ אותו הר שחננו ישראל כולם כאיש אחד בלב אחד, שמבטא את האחדות שהיתה להם כלפי ה', ובאותה 'נקרת הצור' אשר ה' מבקש ממשה להימצא בה בכדי לגלות לו את דרך הנהגת הרחמים (שמות לג, יז-כג).

אין זה צירוף מקרים שאלהו בורח דווקא לשם. ה' מבקש להראות לו על בסיס המקום ובנוסף על בסיס הנבואה שהדרך היא אחדות אשר מביאה לידי רחמים.

עוד נשאלת השאלה אשר מוכיחה שוב את תוכחת ה' לאלהו שהרי אליהו התבקש להעביר את השרביט ולמנות את אלישע תחתיו, אז מדוע ה' שולח שוב את אליהו הנביא להוכיח את אחאב כשבפרק לפני זה הוא שלח את מיכיהו בן ימלא?

התשובה לכך נמצאת בדברי ה' לאלהו הנביא מיד לאחר שאחאב חוזר בתשובה (מלכים א' כא, כט): "הֲרֵאִיתָ כִּי נִכְנַע אַחְאָב מִלְּפָנַי יַעַן כִּי נִכְנַע מִפְּנֵי לֹא אָבִי הָרָעָה בְּיָמָיו בְּיָמַי בְּנוֹ אָבִיא הָרָעָה עַל בֵּיתוֹ". לולא מקרא כתוב לא היינו יכולים לכותבו וזה שה' מוכיח את אליהו ומראה לו שצדק, שיש תקווה בתשובה ואין תכלית בעונש שהעונש הוא רק אמצעי על מנת להשיג את הקרבה של עם ישראל לה'.

¹⁸ הרלב"ג בפירושו שם.

¹⁹ רד"ק על מלכים א יט, ט.

ובאמת אליהו הנביא לא מת אלא עלה בסערה השמימה ונגזר עליו להגיע לכל ברית מילה אשר קיימת בכדי לראות, כפי שה' אמר לו, שעם ישראל ממשיך לשמור על הברית על אף מה שהיה.²⁰

היחס לאומה

כתב הרב קוק בספרו 'אורות ישראל' (ד, ג):

האהבה הגדולה, שאנחנו אוהבים את אומתנו, לא תסמא את עינינו מלבקר את כל מומיה, אבל הננו מוצאים את עצמיותה, גם אחרי הבקורת היותר חפשית, נקיה מכל מום. כולך יפה רעיתי ומום אין בד.

כאשר מצרפים את מאפייני התלמוד הירושלמי שצינו לעיל מקבלים אנו תוספת חיזוק ביחס לדמותו של אחאב אשר היה עובד עבודה זרה והרבה לחטוא לפני ה', אך היה שקול במעשיו כפי שצינה הגמרא (סנהדרין ק"ב ע"א) ומעשיו לזכות אשר הם קשורים למסירות נפש לעם ישראל ומלכות ישראל הם הקומה הראשונה בראשית הגאולה בתפקידו של משיח בין יוסף כפי שכתבנו לעיל להכשיר את כלל ישראל למשיח בן דוד אשר הוא הקשר בין האדם לה'.

זוהי לדעתי הסיבה להרחבה בסיפור דבריו של המלך אחאב. איננו מתוקנים ויש בנו מומים אך אל לנו לראות את המומים ולהתרחק אחד מהשני גם כשלא הולכים בדרך התורה אלא עלינו להרבות באהבה, אחווה שלום ורעות ובאחדות ישראל. מנגד צריך לזכור שבלי תורה גם אהבת העם והארץ יתבטלו כפי שקרה לאחאב בקרב האחרון מפני שחזר לסורו, ובכך איננו מבקשים להסתפק רק ברובד החיצוני של הגאולה של שיבת עם ישראל לארצו וכינון מלכות אלא גם שיבת עם ישראל לה'.

סיכום

סקרנו את סיפורו של המלך אחאב ושאלנו על משמעות של אריכות סיפורו בנביא בהשוואה למלכים אחרים.

אחאב היה מלא באהבת העם וכונן מלוכה מצליחה מבחינה כלכלית ומדינית שהצליחה להתאחד עם מלכות יהודה, ומנגד לא הלך בדרך ה' והרשיע יותר מהמלכים הקודמים. הצגנו את הסתכלות חז"ל לחובה ולזכות דרך המדרשים, התלמודים והפרשנים.

²⁰ מפני שאמר 'את בריתך הפרו' וכי ה' לא יודע זאת?

ניסינו להבין את השוני בהסתכלות שבין התלמוד הירושלמי שמציג יותר נקודות לזכות אחאב לבין התלמוד הבבלי אשר נוקט יותר בדרך החובה, והבנו שיש קשר למאפיינים של התלמודים בין הסתכלות הלכתית לבין הסתכלות לאומית. לעניות דעתי נתון זה עזר לנו להבין את הרעיון שהנביא ירמיהו מנסה ללמד אותנו, דור התחיה הלאומית בארץ ישראל, כחלק מתהליך הגאולה ביחסנו כלפי הציבור הלא דתי או המאמין בחלקו אשר לוקח חלק בבניית הארץ, וזאת מאריכות הדברים בסיפורו של אחאב ומהפרטים השונים שמוזכרים בו ביחסים שבין המלך, העם, הנביא ואלוקים.